

PRISPEVEK K POENOTENJU RABE PODOMAČENIH TUJIH ZEMLJEPISNIH IMEN V SLOVENSKEM JEZIKU

A CONTRIBUTION TO THE UNIFICATION OF NATURALISED FOREIGN GEOGRAPHICAL NAMES IN THE SLOVENIAN LANGUAGE

Drago Kladnik

UDK: 801.311

IZVLEČEK

Slovenščina je razmeroma bogata z eksonimi. Raba podomačenih tujih zemljepisnih imen je v različnih virih precej neenotna, s številnimi alonimskimi različicami, zato je za ustrezno razumevanje potrebno njeno poenotenje. V ta namen so bila zbrana vsa podomačena tuja zemljepisna imena v šestnajstih atlasih sveta, Velikem splošnem leksikonu in slovarskem delu Slovenskega pravopisa. Kot prispevek k poenotenju rabe in morebitni poznejši standardizaciji sta bili izdelani preglednici s primerjavo rabe podomačenih tujih zemljepisnih imen in pravih slovenskih eksonimov v najbolj reprezentativnih virih. V naslednji fazi bo potrebno njihovo vrednotenje z vidika različnih profilov strokovnjakov, vključenih v Komisijo za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije. Pričakovati je, da bo poudarek zlasti na jezikovni in z njo povezani etimološki obravnavi.

KLJUČNE BESEDE

kartografija, zemljepisno ime, podomačeno tuje zemljepisno ime, eksonim, standardizacija

Klasifikacija prispevka po COBISS-u: 1.01

ABSTRACT

The Slovene language is relatively rich in exonyms. Particular Slovenized foreign geographical names in different published sources are often written as variant names, therefore the unification of their usage is necessary. Upon checking sixteen world atlases, the Great Lexicon and the Slovene orthography, all naturalised foreign geographical names in different forms were collected. As an approach towards unification and the possible standardization we elaborated two tables containing variant naturalised foreign geographical names and also real Slovene exonyms. The next step should be their evaluation by the experts from different study fields who are included into the Slovene Commission on the Standardization of Geographical Names. It is expected that the linguistic and etymological treatment will be singled out.

KEY WORDS

cartography, geographical name, naturalised foreign geographical name, exonym, standardization

1 UVOD

V dobi globalizacije z neslutnim razraščanjem informacijske tehnologije in računalništva se krepijo težnje po zapisovanju imen v izvirni, v primeru nelatiničnih pisav transliterirani obliki. To bi lahko imelo za slovenščino vsaj dve pomembni posledici. Na eni strani bi se zanemarilo dolgoletno izročilo jezika z dobrima dvema milijonoma govorcev, ki ima pri rabi eksonimov bogato tradicijo, na drugi pa od uporabnika zahteva dosledno rabo najrazličnejših diakritičnih in drugih črkovnih znamenj, ki spremljajo transliteracijo iz nelatiničnih pisav, kar ni preprosto

opravilo; na starejših pisalnih strojih ga je na primer povsem nemogoče izvesti. V splošni rabi je najbrž raba diakritičnih znamenj smiselna le, če je uporabnik usposobljen razbrati njihove glasovne značilnosti (Kladnik, 2006).

Uveljavljanje načel, ki so jih postavili Združeni narodi (Kerfoot, 2003), nedvomno prispeva k bolj smotrni rabi tujih zemljepisnih imen tudi v Sloveniji, a so ta načela dostikrat navzkriž s pravili slovenskega pravopisa (Slovenski pravopis, 2001). Ta sicer dokaj natančno določa načela ustrezne rabe, vendar je v praksi tudi zaradi njegovih pomanjkljivosti in ne najbolj posrečenega izbora zgledov mogoče zaznati precejšnjo anarhijo. Človek ima večkrat vtis, da lahko vsak postavlja lastna pravila igre ali jih prilagaja trenutnim hotenjem, saj se zlasti v javnih občilih vseskozi pojavljajo nove in nove nenavadne oblike zapisov imen. Sem in tja je to gotovo posledica strokovne nedorečenosti, žal pa gre očitno v večini primerov za pretirano samovoljo.

Slovenska atlasna literatura ima s ponovnim "rojstvom" skoraj pozabljenega Cigaletovega Atlanta (1869–1877; faksimile, 2005) že skoraj stoletje in pol dolgo tradicijo. V tem prvem slovenskem atlasu sveta so pri podomačenih tujih zemljepisnih imenih neredko nakazane rešitve, povsem skladne s sodobnimi pogledi. Po njem Slovenci vse do Velikega atlasa sveta (1972) skoraj stoletje nismo dobili novega atlasa sveta za splošno rabo. Vmes je izšlo več šolskih atlasov, med katerimi jih je večina vključena v obravnavo. Pravi razcvet je izdajanje atlasov doživelo z osamosvojitvijo Slovenije.

1.1 Izhodišča

Kljub prizadevanjem po javnosti dela Komisije za standardizacijo zemljepisnih Vlade Republike Slovenije (v nadaljevanju KSZI) ter objavljanju njenih izsledkov v tiskanih publikacijah (Kladnik, 1999) in na medmrežju (Kladnik, 2001 – http://www.gov.si/kszi/tuj_imena.pdf) se v laični in strokovni javnosti še vedno pojavljajo (pre)mnoški primeri, ki kažejo na precejšnje nepoznavanje tematike podomačevanja tujih zemljepisnih imen in njihove ustrezne rabe.

Tudi v strokovni rabi si še nismo povsem enotni, kakšna naj bo optimalna raba podomačenih tujih zemljepisnih imen. Razpon mišljenj o tej tematiki je zelo širok, od poskusov rabe zgolj peščice najbolj uveljavljenih eksonimov do vsesplošnega podomačevanja z namenom boljšega razumevanja prostorske stvarnosti s strani širokega kroga uporabnikov. V zvezi s težnjama po pretiranem podomačevanju na eni strani oziroma doslednem zapisovanju v izvorni obliki na drugi se je v javnosti že pred desetletji zakoreninila misel, da gre za spor med jezikoslovci in geografi (Kladnik, 2006).

Raba podomačenih tujih zemljepisnih imen v slovenskih atlasih je pogosta in obsežna. Kljub pravilom, ki jih narekuje Slovenski pravopis (1994), je razmeroma neenotna, prepuščena boljšim ali slabšim poznavalcem. Ti pogosto slepo, celo trmasto vztrajajo pri svojih pogledih in rešitvah. Ob tem se sicer opirajo na določena načela, ki pa praviloma ne izhajajo iz globljega poznavanja izhodišč in tradicije rabe podomačenih tujih zemljepisnih imen.

Podomačena tuja zemljepisna imena v starejših atlasih so bila doslej slabo poznana in obdelana. Tudi zato je slovenski korpus tovrstnih zemljepisnih imen še vedno nedorečen. Del imen je

ujeljavljen in splošno uporabljan, del pa se je sčasoma spreminjal in ga posamezni "prirejevalci" zemljepisnih imen uporabljajo različno ali sploh ne.

Na podlagi rezultatov izvedene raziskave (Kladnik, 2006) bo mogoče izvesti jezikovno, na podlagi etimoloških izhodišč temelječe vrednotenje zbranega, tabelarično urejenega gradiva, pri čemer bo nujno potrebno sodelovanje vseh strokovnih profilov, ki sestavljajo KSZI. Šele podrobna preučitev izvornih pomenskih prvin posameznih tujih zemljepisnih imen bo lahko pripomogla k odpravi njihove neustrezne ali celo napačne rabe.

1.2 Terminologija

V prispevku so uporabljeni zlasti naslednji strokovni izrazi (Kadmon, 2000; Kladnik, 2006; Radovan, 1995):

Alonim je vsako od dveh ali več zemljepisnih imen, ki se nanašajo na en sam topografski objekt, na primer *Pirenejski polotok* in *Iberski polotok*, *Vesterhavet* in *Nordsee* za *Severno morje*, *Swansea* in *Abertawe*, *Johannesburg* in *E'goli*, *Prisojnik* in *Prisank*. Sopomenki sta alternativno ime in sopomensko ime.

Diakritično znamenje je znamenje, zapisano nad črko, pod njo ali prek nje, da se označijo njena spremenjena glasovna vrednost, naglas ali ton, na primer nemški *ä*, *ö*, *ü*, *š* in *č* pri latinizaciji ruščine, *ā* ali *â* pri latinizaciji arabščine, poljski *ł*, romunski *ț*. Sopomenka je ločevalno znamenje.

Eksonim je zemljepisno ime v določenem jeziku za topografski objekt, geografski pojav zunaj območja, kjer ima ta jezik status uradnega jezika, in se razlikuje od imena v uradnem jeziku ali uradnih jezikih območja, kjer je ta objekt oziroma pojav, na primer angleško ime *Warsaw* za poljsko ime *Warszawa*; francosko *Londres* za angleško *London*; nemško *Mailand* za italijansko *Milano*, slovenska imena *Dunaj* za nemško *Wien*, *Burgundija* za francosko *Bourgogne*, *Skalno gorovje* za angleško *Rocky Mountains*, *Kitajska* za kitajsko *Zhongguo*.

Endonim je ime topografskega objekta, geografskega pojava v enem od jezikov na območju, kjer je ta objekt oziroma pojav, ne glede na pisavo, v kateri je zapisano, na primer *Vārānasi* (ne *Benares*), *Aachen* (ne *Aix-la-Chapelle*), *Krung Thep* (ne *Bangkok*), *Yerushalayim* (ne *Jerusalem*), *Ljubljana* (ne *Laibach*). Sopomenka je uveljavljeno domače zemljepisno ime.

Imenje je celota zemljepisnih imen na določenem območju, tudi v določenem imeniku, viru, publikaciji.

Podomačeno tuje zemljepisno ime se od zapisa originalnega, po potrebi v latinico transliteriranega zemljepisnega imena razlikuje vsaj v opuščnem diakritičnem znamenju, kar vpliva tudi na različen izgovor, njegovo opuščanje pa v skrajnem primeru dopušča Slovenski pravopis (1994, §218 na str. 27), na primer *Arhangelsk* za *Arhangel'sk*, *Bogota* za *Bogotá*, *Gdansk* za *Gdańsk*, *Agra* za *Āgra*. Lahko se razlikuje le v opuščnem členu, na primer *Salvador* namesto *El Salvador*, *Rif* namesto *er Rif*, ali v vsaj eni črki, na primer *Anapurna* namesto *Annapurna*, *Dahomej* namesto *Dahomey*, *Črna gora* namesto *Crna Gora* (v zadnjem primeru gre tudi za prevod). Med podomačena tuja zemljepisna imena spadajo tudi tista originalno večjezična imena, ki se pri nas dosledno uporabljajo

le v eni izmed imenskih oblik, pogosto slovanski, na primer *Odra* za *Odra/Oder*, *Buhara* za *Buhoro/Buhara*, *Amur* za *Amur/Heilong Jiang*.

Podomačevanje zemljepisnih imen je zamenjava, nadomeščanje endonimov z eksonimi, na primer raba imen *Pulj* namesto *Pula*, *Peking* namesto *Beijing*, *Kanarski otoki* namesto *Islas Canarias*, *Misisipi* namesto *Mississippi*. Sopomenka je eksonimizacija.

Transkripcija je postopek prevedbe zemljepisnih imen iz enega jezika v drugega, pri čemer so glasovne prvine izvornega jezika običajno brez uporabe dodatnih diakritičnih znamenj zapisane s črkami pisave ciljnega jezika, kateremu so lahko tudi glasovno prilagojene. Rezultat postopka transkripcije je na primer prevedba turškega zapisa *Ankara* v grški *Αγκαρα*, francoskega *Strasbourg* v nemški *Strassburg*, vietnamskega *Hô Chí Minh* v slovenski *Hošiminh*. Povratna transkripcija ali retranskripcija običajno privede do oblike, drugačne od izvornega originalnega zapisa.

Transliteracija je postopek prevedbe zemljepisnih imen med jezikoma z različnima abecednima ali zlogovnima pisavama, pri katerem je vsako znamenje izvorne pisave v ciljni pisavi predstavljeno načeloma z enim samim znamenjem oziroma diakritičnim znamenjem. Temelji na transliteracijskem ključu in v nasprotju s transkripcijo teži k popolni povratnosti. Sopomenka je prečrkovanje.

2 METODOLOGIJA

Iz preučeni slovenskih atlasov sveta so bila izpisana vsa podomačena tuja zemljepisna imena. Ker so (iz splošnih zemljevidov, ne pa tudi morebitnih podrobnih zemljevidov Slovenije) vključena tudi slovenska imena v zamejstvu, ki imajo pogosto v imenu še prepoznaven slovenski izvor, ne moremo govoriti o eksonimih. Število podomačenih imen se razen zaradi različnih redakcijskih posegov, ki se pogosto preveč zvesto opirajo na rabo eksonimov v originalnih predlogah, razlikuje tudi zaradi različno natančne kartografske ponazoritve v posameznih atlasih, ta pa se razlikuje tako v podrobnejši obdelavi določenih delov sveta, zlasti Evrope, različnih merilih zemljevidov, različni gostoti imen glede na šolsko ali splošno rabo ter vključitvi različnih pomenskih tipov imen, saj je na primer šele v sodobnejših atlasih dokaj natančno predstavljen tudi podmorski relief. Preučeni je bilo naslednjih 16 atlasov:

Atlant (1869–1877). Slovensko besedilo priredil Matej Cigale. V atlas vezano različico hrani Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani. Matica Slovenska. Ljubljana, 16 zemljevidov.

Leta 2005 je Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU izdal njegov faksimile s spremljevalno knjigo z raziskovalnimi prispevki in imenskim kazalom.

Zemljepisni atlas za ljudske šole s slovenskim učnim jezikom (1902). Priredba Haardtovega šolskega atlasa. Slovensko besedilo priredil Fran Orožen. Ed. Hölzel. Dunaj, 14 zemljevidov.

Zemljepisni atlas za srednje in njim sorodne šole (1941). Urednik Luigi Visintin. Slovensko izdajo priredil Valter Bohinec s sodelovanjem Cirila Bernota, Franceta Planine in Romana Savnika. Istituto Geografico de Agostini. Novara, 40 zemljevidov.

Šolski atlas (1959). 8. izdaja. Uredil Zvonimir Dugački, slovensko izdajo uredil Valter Bohinec.

Učila. Zagreb, in **Veliki šolski atlas** (1964). 13. izdaja. Uredil Zvonimir Dugački, slovensko izdajo uredil Valter Bohinec. Učila. Zagreb, 36 zemljevidov.

Dve različici atlasa sta uporabljene zato, ker so v novejši na razpolago bolj podrobni zemljevidi Bližnjega vzhoda, Indije in Indokine, Kitajske, Japonske in Koreje ter Indonezije. Imena z vseh drugih zemljevidov so zajeta iz starejše različice.

Veliki atlas sveta (1972). Uredila Jakob Medved in Borut Ingolič. Mladinska knjiga. Ljubljana, 62 zemljevidov.

Atlas sveta (1991). Priredba The Times Atlas of the World, Family edition. The Times Books. Strokovni urednik slovenske izdaje Karel Natek. Priprava zemljepisnih imen Matej Gabrovec, Karel Natek in Drago Perko. Cankarjeva založba. Ljubljana, 64 zemljevidov.

Veliki družinski atlas sveta (1992). Priredba Grande Atlante Geografico. Istituto Geografico De Agostini in Mitchell Beazley. Uredili Milan Orožen Adamič, Drago Kladnik in Janko Moder. Slovenski prevodi zemljevidov Drago Kladnik, Jelka Kunaver, Jurij Kunaver, Božidar Lavrič, Franc Lovrenčak, Milan Orožen Adamič in Mirko Pak. DZS. Ljubljana, in **Veliki atlas sveta** (1996). Priredba Grande Atlante Geografico. Istituto Geografico De Agostini in Mitchell Beazley. Uredili Milan Orožen Adamič, Drago Kladnik, Janko Moder in Drago Perko. Slovenski prevodi zemljevidov Drago Kladnik, Jelka Kunaver, Jurij Kunaver, Božidar Lavrič, Franc Lovrenčak, Milan Orožen Adamič, Mirko Pak in Drago Perko. DZS. Ljubljana, 73 zemljevidov.

Obe različici sta upoštevana zaradi pravilnejšega zapisa ruskih in ukrajinskih imen, nekaterih političnih sprememb in poenotenja imen podmorskega reliefa v novejši izdaji. Če sta za določeno podomačeno tuje zemljepisno ime v obeh atlasih uporabljeni različni obliki, je praviloma upoštevana novejša različica.

Moje prvo čudovito raziskovanje sveta (1997). Prevod My First Amazing World Explorer. Dorling Kindersley. Prevajalci in prireditelji Urša Vogrinc, Peter Berden in Dimitrij Pucer. Računalniška zgoščanka. DZS. Ljubljana.

Geografski atlas za osnovno šolo (1998). Prevod in priredba Alexander Schulatlas založbe Justus Perthes Verlag Gotha GmbH. Zasnova in priprava slovenske izdaje Jerneja Fridl, Milan Orožen Adamič, Drago Perko in Mimi Urbanc. Priprava zemljepisnih imen v slovenski izdaji Jerneja Fridl, Ida Knez, Milan Orožen Adamič, Drago Perko in Mimi Urbanc. Geografski inštitut ZRC SAZU, DZS. Ljubljana, 40 zemljevidov.

Atlas sveta 2000 (1997). Priredba Die Welt, Atlas International založbe RV Reise- und Verkehrsverlag. Prevod in priredba besedil ter zemljepisnih imen Karel in Marjeta Natek. Mladinska knjiga. Ljubljana, 122 zemljevidov.

Družinski atlas sveta (2001). Prevod in priredba Dorling Kindersley Reference Atlas of the World. A Dorling Kindersley Book. Uredila Mauro Hrvatin in Drago Perko. Priredba zemljepisnih imen Drago Kladnik. Slovenska knjiga. Ljubljana, 99 zemljevidov.

Geografski atlas sveta za šole (2002). Monde Neuf d. o. o. Uredil in strokovno pregledal Franc Lovrenčak. Tehniška založba Slovenije. Ljubljana, 45 zemljevidov.

Veliki šolski atlas (2003). Prevod in priredba Dorling Kindersley Student Atlas. A Dorling Kindersley Book. Uredili Mauro Hrvatin, Drago Kladnik in Drago Perko. Prevod in priredba zemljepisnih imen Drago Kladnik. Učila. Tržič, 53 zemljevidov.

Priročni atlas sveta (2003). Prevod in priredba Dorling Kindersley Compact World Atlas. A Dorling Kindersley Book. Uredila Barbara Zych. Prevedli Ida Knez Račič, Simona Šušteršič in Uroš Stepišnik. Založba Mladinska knjiga. Ljubljana, 64 zemljevidov.

Atlas sveta za osnovne in srednje šole (2005). 4. izdaja. Westermann Schulbuchverlag GmbH. Uredil Karel Natek. Prevod zemljepisnih imen Bibijana Mihevc. Založba Mladinska knjiga. Ljubljana, 96 zemljevidov.

Veliki atlas sveta (2005). Prevod in priredba Atlante della Terra. Istituto Geografico De Agostini. Prevod in priredba Mauro Hrvatin, Drago Kladnik in Drago Perko. Priredba zemljepisnih imen Drago Kladnik. DZS. Ljubljana, 84 zemljevidov.

Tem atlasom sta bila dodana Veliki splošni leksikon (DZS, 1997–1998) in slovarski del Slovenskega pravopisa (Založba ZRC SAZU, 2001). Prvi je bil vključen zaradi sistematičnega jezikoslovnega pristopa in izredno dobre zastopanosti zgodovinskih, še zlasti klasičnih antičnih zemljepisnih imen, drugi pa zlasti zaradi njegovega neformalnega statusa uradnega dokumenta, na katerega se skoraj brez zadržkov sklicuje jezikoslovna srenja z lektorji in prevajalci na čelu:

Veliki splošni leksikon (1997–1998). Prevod in priredba Der Knauer – Universallexikon in 15 Bänden. VS Verlagshaus Stuttgart GmbH & Co. Uredila Marija Javornik. Redakcija zemljepisnih imen Nada Colnar, Polona Kostanjevec in Ana Starešinič. DZS. Ljubljana, 5005 strani.

Slovenski pravopis (2001). Redakcija zemljepisnih imen v slovarskem delu Alenka Gložančev. Slovenska akademija znanosti in umetnosti in Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Založba ZRC SAZU. Ljubljana, 1805 strani.

Ker tabelarična ponazoritev ne dopušča prikaza vseh obravnavanih atlasov, pa tudi zato, ker vsi niso v enaki meri reprezentativni, je bil opravljen izbor najbolj značilnih, z željo, da izbrani atlasi zagotovijo medsebojno primerjavo uporabljenih podomačenih tujih zemljepisnih imen v časovnem prerezu in primerjave redaktorskih posegov relevantnih posameznikov ali redaktorskih ekip. Oboje omogoča podrobnejši vpogled v način podomačevanja in ugotavljanje tradicije rabe posameznih podomačenih imen.

Tabelarične primerjave so izvedene na treh ravneh (Kladnik, 2006). Na prvi je primerjano celotno podomačeno imenje v Cigaletovem Atlantu (1869–1877), Zemljepisnem atlasu za ljudske šole s slovenskim učnim jezikom (1902), Zemljepisnem atlasu za srednje in njim sorodne šole (1941), Velikem atlasu sveta (1972), Velikem družinskem atlasu sveta (1992, ponatis 1996), Atlasu sveta 2000 (1997), Geografskem atlasu za osnovne šole (2002), Atlasu sveta za osnovne in srednje šole (2005) in Velikem atlasu sveta (2005). Vsa različna podomačena tuja zemljepisna imena so razvrščena po abecednem zaporedju, ne glede na to, v katerem atlasu se pojavljajo. Pri enakih imenih so izpostavljena imena iz starejših atlasov. Zadnji stolpec podrobno navaja originalno ime vsakega podomačenega zemljepisnega imena ter njegovo pripadnost določeni celini ali oceanu,

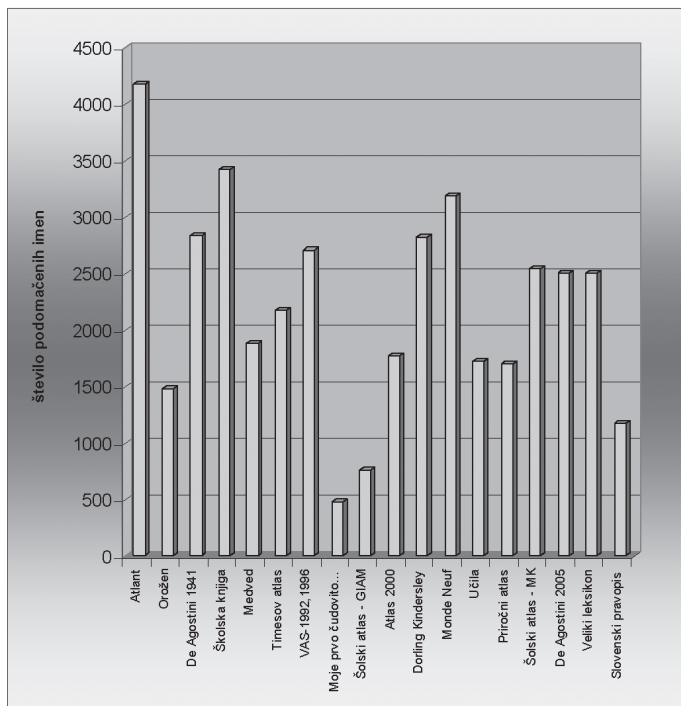
državi ali morju in njegov pomenski tip. Predstavljene so vse morebitne različice (tudi pomenske) podomačenih imen.

Na drugi ravni, ki je v prvi vrsti namenjena poenotenju in morebitni standardizaciji podomačenih tujih zemljepisnih imen, so v izhodiščnem stolpcu navedena podomačena imena iz najnovejšega primerjanega vira, to je Velikega atlasa sveta (2005). Zanj predpostavljamo, da ima najbolj dorečeno podomačeno imenje. V nadaljevanju preglednice so predstavljene imenske primerjave s preostalimi osmimi upoštevanimi atlasi.

Tretja raven je namenjena standardizaciji pravih, mednarodno primerljivih eksonimov. V bistvu je enaka drugi ravni, vendar so v seznamu imen iz Velikega atlasa sveta (2005) s signirjem označena tista podomačena tuja zemljepisna imena skupaj s pripadajočimi vrsticami, ki po opredelitvenih kriterijih ne spadajo med eksonime.

3 PRIMERJALNA ANALIZA RABE PODOMAČENIH TUJIH ZEMLJEPISNIH IMEN

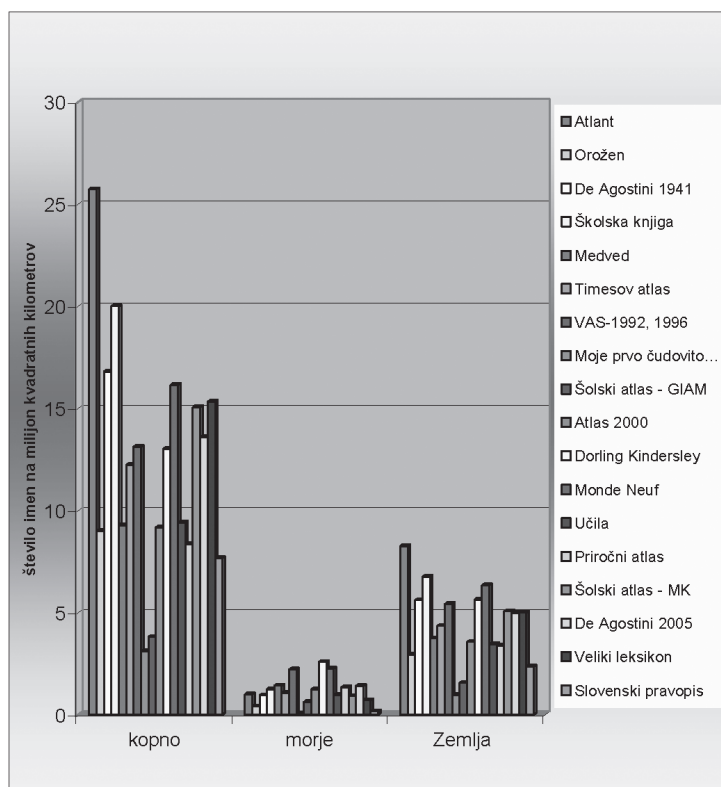
Število podomačenih tujih zemljepisnih imen se med preučeni viri znatno razlikuje (graf 1) zaradi različnih kriterijev podomačevanja, različnih meril oziroma različne podrobnosti zemljevidov, različne pestrosti prikazanih geografskih pojavov in topografskih objektov ter različno kakovostne izvedbe, saj so alonimske dvojnice obravnavane kot samostojna podomačena imena. Število podomačenih imen se razlikuje glede na kopenska in morska zemljepisna imena, kamor so uvrščene tudi podmorske reliefne oblike.

Graf 1: Število podomačenih tujih zemljepisnih imen v preučeni virih.

Daleč največja stopnja podomačevanja na posamezni celini je pri evropskih imenih v Cigaletovem Atlantu (kar 2281 podomačenih imen). Pozneje se je število podomačenih imen v Evropi več kot prepolovilo in je v nekaterih virih manjše od 500. Po številu podomačenih tujih zemljepisnih imen je Evropa sprva krepko prekašala Azijo, po 2. svetovni vojni se je število podomačenih imen s teh dveh celin izenačilo ali pa je v ospredje prišla celo Azija, v najnovejših atlasih pa se je zaradi zmanjševanja števila eksonimov v ospredju znova znašla Evropa.

Razmerja razkrivajo tudi gostote podomačenih tujih zemljepisnih imen na kopnem in morju (tudi na njegovem dnu) ter na celotnem planetu (graf 2). Gostote namreč izražajo razmerje med številom imen na določenem območju in njegovo površino, zato lahko bolj poglobljeno osvetlijo medsebojna razmerja med posameznimi celinami in oceani, tako z vidika primerjave preučenih virov med seboj kot na določenih območjih znotraj posameznega vira.

Graf 2: Gostote zemljepisnih imen na kopnem, morju in celotni Zemlji v preučenih virih (število imen / 1 000 000 km²).

Gostote podomačenih imen na kopnem so v vseh virih bistveno večje kot pri oceanih in morjih. V Cigaletovem Atlantu je na primer v povprečju na celotni Zemlji podomačenih 8,26 imen na milijon kvadratnih kilometrov, pri čemer je ustrezno število na kopnem 25,7, na morju pa le 0,99. Gostote podomačenih tujih zemljepisnih imen po celinah in oceanih so navedene v obeh preglednicah.

	Afrika	Antarktika	Azija	Evropa	Južna Amerika	Oceanija	Severna Amerika	Srednja Amerika
Cigaletov Atlant	12,11	0,99	13,29	219,43	5,60	25,71	10,83	17,03
Orožnov šolski atlas	6,07	0,64	6,19	64,74	2,02	9,95	2,74	9,38
De Agostinijev šolski atlas	18,67	2,13	13,90	93,03	2,35	17,44	5,11	13,56
Bohinčev šolski atlas	13,86	8,86	26,06	68,30	4,71	21,13	12,03	23,29
Medvedov atlas	8,05	1,77	13,45	28,57	2,91	6,37	4,51	10,43
Timesov atlas	11,22	4,82	12,90	53,20	2,02	14,87	4,46	13,56
Veliki družinski atlas sveta	11,25	9,85	12,52	54,35	3,08	14,76	5,85	20,86
Moje prvo čudovito ... šolski atlas	3,17	0,21	3,71	9,43	1,18	3,91	1,58	5,56
DZS	3,99	0,50	3,91	17,32	1,79	1,79	1,02	7,65
Atlas 2000	7,32	1,35	9,40	50,41	1,74	5,70	3,16	15,63
atlas Slovenske knjige	8,81	8,58	13,06	53,68	4,93	18,00	5,53	21,90
Monde Neufov šolski atlas	10,85	3,33	12,56	76,29	5,38	13,86	18,26	30,24
šolski atlas Učil	7,46	2,69	9,40	36,94	2,91	13,97	5,20	21,90
Priročni atlas sveta	6,40	2,34	9,06	33,19	2,97	11,74	3,53	17,38
šolski atlas Mladinske knjige	10,95	3,76	14,54	75,52	4,76	15,87	7,11	23,64
De Agostinijev atlas sveta	10,49	5,67	12,99	64,07	3,64	16,10	6,27	20,51
Veliki splošni leksikon	11,12	2,20	14,43	90,33	2,91	12,74	6,27	19,46
Slovenski pravopis	3,89	0,07	6,60	58,10	1,46	3,02	2,42	10,78

Preglednica 1: Gostota podomačenih tujih imen po celinah v preučenihi virih (število imen/1 000 000 km²).

	Atlantski ocean	Indijski ocean	Tihi ocean	Arktični ocean
Cigaletov Atlant	1,90	0,60	0,38	6,05
Orožnov šolski atlas	0,92	0,27	0,21	0,85
De Agostinijev šolski atlas	2,30	0,42	0,38	3,41
Bohinčev šolski atlas	2,09	0,60	0,70	6,19
Medvedov atlas	1,77	1,53	1,19	2,92
Timesov atlas	1,77	0,92	0,65	2,77
Veliki družinski atlas sveta	3,10	1,66	1,73	4,55
Moje prvo čudovito ... šolski atlas	0,13	0,04	0,04	0,43
DZS	0,80	0,66	0,45	1,21
Atlas 2000	1,85	0,99	0,96	2,49
atlas Slovenske knjige	3,94	2,13	1,68	6,05
Monde Neufov šolski atlas	3,76	1,02	1,43	10,74

	Atlantski ocean	Indijski ocean	Tihi ocean	Arktični ocean
šolski atlas Učil	1,46	0,69	0,63	3,13
Priročni atlas sveta	1,90	1,12	0,93	3,41
šolski atlas Mladinske knjige	1,49	0,72	0,59	2,35
De Agostinijev atlas sveta	1,98	1,06	0,99	4,27
Veliki splošni leksikon	1,16	0,67	0,43	1,71
Slovenski pravopis	0,44	0,10	0,06	0,21

Preglednica 2: Gostota podomačenih tujih imen po oceanih v preučenihi virih (število imen/1 000 000 km²).

4 GRADIVO ZA MOREBITNO STANDARDIZACIJO

Standardizacija podomačenih tujih zemljepisnih imen je načeloma podobna standardizaciji drugih zvrsti zemljepisnih imen, drugačen je le zajem imen. Resolucije konferenc Združenih narodov (Kerfoot, 2003) ne predvidevajo nacionalnih standardizacij eksonimov, pač pa pozivajo k pripravi njihovih seznamov, na podlagi katerih naj bi se njihova raba postopno zmanjševala in tudi nadzorovala, kar naj bi se sporočalo v obliki seznamov opuščenihi oziroma odmirajočih eksonimov. Seznami naj bi bili tudi podlaga za preprečevanje pojavljanja novih eksonimov. Torej je interes za standardizacijo podomačenih tujih zemljepisnih imen zaradi potreb po poenotenju njihove rabe v strokovni in laični rabi torej zlasti na nacionalni ravni.

V vseh preučenihi virih je bilo vključno z alonimskimi različicami registriranihi kar 49 340 različnih podomačenih tujih zemljepisnih imen. V preglednici 3 je prikazana primerjava rabe podomačenih tujih zemljepisnih imen v devetihi reprezentativnihi atlasih sveta. Z vidika standardizacije je to gradivo pomembno zato, ker so v njem nakazane določene rešitve, ki jih je ob prizadevanjih po poenotenju rabe dobro poznati in morda tudi upoštevati. Tabela rično je prikazanihi več kot 10 000 različnih podomačenih tujih zemljepisnih imen (Kladnik, 2006).

V preglednici 4 je predstavljena primerjava rabe podomačenih tujih zemljepisnih imen in eksonimov glede na nabor imen, uporabljen v Velikem atlasu sveta (DZS 2005), ki naj bi bil med vsemi viri neposredno še najbolj uporaben za standardizacijo. Upoštevanihi je le okrog 2500 najbolj pogosto rabljenih podomačenih tujih zemljepisnih imen, pravihi eksonimov, ki niso označeni s signirjem, pa je še nekaj sto manj.

5 DISKUSIJA

Pri nadaljnji standardizacijski obdelavi bo ob jezikovnem prečiščevanju vsekakor treba upoštevati etimologijo določenih izrazov, še zlasti v primerih, ko bo treba ugotoviti pravilno pridevniško rabo, bodisi svojilno bodisi vrstno, na primer Arnhemova dežela ali Arnhemska dežela za avstralski polotok Arnhem Land oziroma Enderbyjeva dežela ali Enderbyjska dežela za pokrajino na Antarktiki. Pri tem se bomo oprli tudi na knjigo Placenames of the World (Room 2006). Tako lahko na primer na strani 36 izvemo, da je polotok Arnhem Land (podomačeno Arnhemova oziroma Arnhemska dežela) na severu Avstralije leta 1623 odkril nizozemski pomorščak Jan Carstensz; poimenoval ga je po svoji ladji Arnhem, ta pa je dobila ime po istoimenskem mestu

na Nizozemskem. Na strani 123 pa je zapisano, da je antarktično pokrajino Enderby Land (podomačeno Enderbyjeva oziroma Enderbyjska dežela) leta 1831 odkril angleški raziskovalec John Briscoe in jo poimenoval po kitolovskem podjetju Enderby & Sons, ki je financiralo odpravo in je bilo lastnik ladje Tula, s katero so jo izvedli.

Pri imenih, poimenovanih po ladjah, se bo treba najprej načelno dogovoriti, ali uporabiti svojilno ali vrstno pridevniško obliko. Še več zemljepisnih imen kot po ladjah je poimenovanih po raziskovalcih, pomorščakih, vladarjih, članih vladarskih rodbin in politikih iz časa, ko so geografski pojavi in topografski objekti dobivali imena. Sicer obsežno Roomovo delo z okrog 6600 razlagami izvora zemljepisnih imen po vsem svetu žal ne bo zadostovalo, zato si bo treba pomagati še z drugimi pisnimi in računalniški viri.

V precejšnjo pomoč bo lahko Timesov Atlas raziskovanja sveta (The Times Atlas of World Exploration, 1991), ki ima poleg bogatega kartografskega gradiva na skoraj tridesetih straneh tudi bibliografski slovar s priimki in imeni mnogih znanih in manj znanih raziskovalcev. Povsem nova obzorja odpira svetovni splet. Na njem ob drugih seznamih najdemo tudi stran z naslovom List of explorers (http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_explorers). Seznam, ki je v primerjavi s prej omenjenim atlasom sicer bolj skromen, pa ni nikakor identičen. Je zelo sistematičen, organiziran po črkah abecede. Za vsakim imenom raziskovalca so navedeni njegova narodnost, stoletje delovanja in območje, ki ga je raziskoval. S klikom na njegovo ime je mogoče zvedeti podrobnejše podatke in najti koristne povezave.

Tako so na primer v Timesovem atlasu obravnavani naslednji raziskovalci, ki se jim priimek začne s črko A: Henry Larcom Abbot, Luigi Amedeo de Savoia Abruzzi, António de Abreu, Diogo Afonso, Giovanni Battista Agnese, Francisco de Aguirre, Antón de Alaminos, Hernando de Alarcón, Afonso de Albuquerque, Alexander the Great (Aleksander Veliki), Ambrosius ali Ambrosio Alfinger, Al-Idrisi, Al-Istakhri, Al-Qazwini, Pedro de Alvarado, Francisco Álvares, Juan Álvarez Maldonado, Roald Amundsen, Pascual de Andagoya, Antonio de Andrade, George Anson, Jean-Baptiste Bourguignon d'Anville, Juan Bautista de Anza, Pyotr Fedorovich Anzhu, Alonso de Arellano, Neil Alden Armstrong, Gabriel Arthur, Astorians (astorijci, ameriški trgovci s krznom) in Juan de Ayora.

V računalniškem seznamu raziskovalcev so pod črko A navedeni naslednji možje: Antonio de Abreu, Charles Albanel, Afonso de Albuquerque, Edwin "Buzz" Aldrin, Pęro de Alenquer, Benedict Allen, Diego de Almagro, Francisco de Almeida, Pedro de Alvarado, Francisco Alvarez, Jorge Álvares, Roald Amundsen, Fernão Pires de Andrade, Salomon August Andréé, Roy Chapman Andrews, Neil Armstrong in Diogo de Azambuja.

Že iz teh navedb je mogoče razbrati, da bi se na primer ruska ostrova Anžu, ki smo jih doslej domačili v Anžujski otoki oziroma Anjujski otoki, morala imenovati Anžujevi otoki.

PODOMAČENO IME	CIGALETOV ATLANT	OROZEN (1902)	BOHINEC (1941)	MEDVED (1972)
1. katarakt	-	-	1. katarakt	-
2. katarakt	-	-	2. katarakt	-
3. katarakt	-	-	3. katarakt	-
4. katarakt	-	-	4. katarakt	-
5. kararakt	-	-	5. kararakt	-
6. katarakt	-	-	6. katarakt	-
Aara	Aara/Ara	-	-	-
Aba Debi	Aba Debi	-	Abu Dhabi	-
Abadan	-	-	Abadan	-
Abbitibbe Jezero	Abbitibbe Jezero	-	-	-
Abbotova ledena polica	-	-	-	-
Abd el Kuri	-	-	Abd el Kuri	-
Abdera	-	-	-	-
Abesinija	Abisinija/Habeš	Abesinija/Habeš	Etiopija	Etiopija
Abeše	-	Abeše	Abešer	-
Abhazija	-	-	Abhazija	-
Abidiya	-	-	Abidiya	-
Abidos	-	-	-	-
Abidžan	-	-	-	-
Abisalna ravnina Demerara	-	-	-	-
Abisalna ravnina Hatteras	-	-	-	-
Abisalna ravnina Porcupine	-	-	-	-
Abrolhos Plitvina	-	-	-	-
Abruce	Abruce	-	-	-
Abruci	-	-	-	-
Abu	-	-	Abu	-
Abu Ariš	Abu Ariš	-	-	-
Abu Dom	-	-	Abu Dom	-
Abu Kir	-	-	Abu Kir	-
Abu Naim	-	-	Abu Naim	-

Preglednica 3: Primerjava podomačenih tujih zemljepisnih imen v izbranih atlasih sveta (vzorčna prva stran preglednice).

VAS- 1992,1996	ATLAS 2000	MONDE NEUF	ŠOLSKI ATLAS - MK (2005)	DE AGOSTINI (2005)
-	-	1. katarakt	-	Prvi katarakt
-	-	2. katarakt	-	-
-	-	3. katarakt	3. katarakt	Tretji katarakt
-	-	4. katarakt	4. katarakt	Četrti katarakt
-	-	5. kararakt	5. kararakt	Peti kararakt
-	-	6. katarakt	6. katarakt	Šesti katarakt
-	-	-	-	-
Abu Dhabi	Abu Dhabi	Abu Dabi	Abu Dabi	Abu Dabi
Abadan	-	-	Abadan	-
-	-	Jezero Abitibi	-	-
Abbotova ledena polica	-	-	-	Abbotova ledena polica
-	-	-	-	-
-	-	-	-	Abdera
Etiopija	Etiopija/Abesinija	Etiopija	Etiopija	Etiopija
-	-	-	-	-
-	Abhazijska avtonomna republika	-	Abhaška avtonomna republika	Abhazija
-	-	-	-	-
-	Abidos	-	-	-
-	Abidžan	-	Abidžan	-
-	Abisalna ravnina Demerara	-	-	-
-	Abisalna ravnina Hatteras	-	-	-
-	Abisalna ravnina Porcupine	-	-	-
-	Abrolhos Plitvina	-	-	-
Abruci	-	Abruci	Abruci	-
-	-	-	-	Abruci
-	-	-	-	-
-	-	-	-	-
-	-	-	-	-
-	Abukir	-	-	-
-	-	-	-	-

DE AGOSTINI 2005	CIGALETOV ATLANT	OROŽEN (1902)	BOHINEC (1941)	MEDVED (1972)
Abbotova ledena polica	-	-	-	-
Abdera	-	-	-	-
Abhazija	-	-	Abhazija	-
Abruci	-	-	-	-
Abu Dabi	Aba Debi	-	Abu Dhabi	-
Abu Simbel	-	-	Abu Simbel	-
Adamava	-	Adamaua	Adamaua	-
Adelijina dežela	-	-	-	Adelijina zemlja
Aden	Aden	Aden	Aden	Aden
Adenski zaliv	Adenski zaliv	-	Adenski zaliv	Adenski zaliv
Adigeja	-	-	-	-
Adis Abeba	-	-	Addis Abeba	-
Adiža	Adiža	Adiža	-	-
Admiralsko gorovje	-	-	-	-
Admiralsko otočje	Admiralstveni otoci	Admiralski otoki	Admiralitetski otoki	-
Adua	-	-	Adua	-
Adžarija	-	-	-	-
Afganistan	Afganistan	Afganistan	Afganistan	Afganistan
Afrika	Afrika	Afrika	Afrika	Afrika
Agadir	-	-	-	Agadir
Agrinion	-	-	-	-
Agulhaška kotlina	-	-	-	Aguljaška kotlina
Agulhaška planota	-	-	-	-
Aigion	-	-	-	-
Ajutaja	-	-	-	-
Aka	Akka	-	-	Acre
Akaba	Akaba	Akabah	Akaba	-
Akabski zaliv	-	Zaliv Akabah	-	-
Akra	-	-	Akkra	-
Akrokorint	-	-	-	-
Aksum	-	-	-	Aksum
Alajsko gorovje	-	-	-	-
Ålandsko morje	-	-	-	-
Ålandsko otočje	Otoc: Åland	Ålandski otoki	Ålandski otoki/Otočje Åland	Åland
Albanija	Albanija	-	Albanija	Albanija
Albertov Nil	-	-	-	Albertov Nil
Albertov prekop	-	-	Albertov kanal	-
Albertovo jezero	Mvutan Jezero	-	Albertovo jezero	Albertovo jezero
Alboransko morje	-	-	-	-
Aldansko višavje	-	-	-	-

Preglednica 4: Primerjava podomačenih tujih zemljepisnih imen v Velikem atlasu sveta (DZS 2005) z izbranimi atlasi sveta (vzorčna prva stran preglednice; s signirjem so označena imena, ki ne spadajo med eksonime).

VAS-1992,1996	ATLAS 2000	MONDE NEUF (2001)	ŠOLSKI ATLAS - MK (2005)	DE AGOSTINI (2005)
Abbotova ledena polica	-	-	-	Abbotova ledena polica
-	-	-	-	Abdera
-	Abhazijska avtonomna republika	-	Abhaška avtonomna republika	Abhazija
-	-	-	-	Abruci
Abu Dhabi	Abu Dhabi	Abu Dabi	Abu Dabi	Abu Dabi
Abu Simbel	-	-	-	Abu Simbel
Adamava	-	Adamava	Adamava	Adamava
Adelijina zemlja	Adelijina zemlja	Adelijina zemlja	Adelijina zemlja	Adelijina dežela
Aden	Aden	Aden	Aden	Aden
Adenski zaliv	Adenski zaliv	Adenski zaliv	Adenski zaliv	Adenski zaliv
-	Republika Adigeja	-	Adigeja	Adigeja
Adis Abeba	Addis Abeba	-	Adis Abeba	Adis Abeba
Adiža	Adiža	-	Adiža	Adiža
Admiralske gore	-	-	-	Admiralsko gorovje
Admiralsko otočje	Admiralski otoki	-	Admiralski otoki	Admiralsko otočje
Adua	-	-	-	Adua
-	Adžarska avtonomna republika	-	-	Adžarija
Afganistan	Afganistan	Afganistan	Afganistan	Afganistan
Afrika	Afrika	Afrika	Afrika	Afrika
Agadir	Agadir	-	Agadir	Agadir
-	-	-	-	Aginion
Agulhaška kotlina	Agulhaška kotlina	-	Agulhaška kotlina	Agulhaška kotlina
Agulhaška planota	Agulhaški plato	-	-	Agulhaška planota
-	-	-	-	Aigion
-	-	-	-	Ajutaja
Aka	Akka	-	-	Aka
Akaba	Akaba	-	Akaba	Akaba
Akabski zaliv	Akabski zaliv	Akabski zaliv	Akabski zaliv	Akabski zaliv
Akra	Akra	Akra	Akra	Akra
-	-	-	-	Akrokorint
Aksum	-	-	-	Aksum
gorovje Alaj	Alajsko gorovje	-	Gorovje Alaj	Alajsko gorovje
-	-	-	-	Å landsko morje
Å landsko otočje	Å landski otoki	-	Å landski otoki	Å landsko otočje
Albanija	Albanija	Albanija	Albanija	Albanija
Albertov Nil	-	Albertov Nil	Albertov Nil	Albertov Nil
-	-	Albertov prekop	Albertov prekop	Albertov prekop
Albertovo jezero	Albertovo jezero	Albertovo jezero	Albertovo jezero	Albertovo jezero
-	-	-	-	Alboransko morje
Aldansko pogorje	Aldansko gorovje	Aldansko pogorje	Aldansko pogorje	Aldansko višavje

Literatura in viri:

Atlant (2005). Faksimilirana izdaja. 18 zemljevidov in znanstvena monografija. Uredili J. Fridl, D. Kladnik, M. Orožen Adamič, D. Perko in M. Urbanc (ur.). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Atlant (1869–1877). 18 zemljevidov. Ljubljana: Matica Slovenska.

Atlas sveta 2000 (1997). Ljubljana: Mladinska knjiga.

Atlas sveta za osnovne in srednje šole (2005). 4. izdaja. K. Natek (ur.), Ljubljana: Mladinska knjiga.

Atlas sveta (1991). K. Natek (ur.). Ljubljana: Cankarjeva založba.

Družinski atlas sveta (2001). M. Hrvatin in D. Perko (ur.). Ljubljana: Slovenska knjiga.

Geografski atlas sveta za šole (2002). F. Lovrenčak (ur.). Ljubljana: Tehniška založba Slovenije.

Geografski atlas za osnovno šolo (1998). J. Fridl, M. Orožen Adamič, D. Perko in M. Urbanc (ur.). Ljubljana: Geografski inštitut ZRC SAZU, DZS.

Kadmon, N. (2000). Toponymy – The Lore, Laws and Language of Geographical Names. New York: Vantage Press.

Kerfoot, H. (2003). Texts of Resolutions Relevant to the Consideration of Exonyms. Revised Summary. United Nations Conferences on the Standardization of Geographical Names 1967, 1972, 1977, 1982, 1987, 1992, 1998, 2002. Tipkopis.

Kladnik, D. (1999). Imenik tujih zemljepisnih imen v slovenskem jeziku. Elaborat. Ljubljana: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU.

Kladnik, D. (2001). Seznam tujih zemljepisnih imen v slovenskem jeziku. Elektronski vir (http://www.gov.si/kszi/tuj_imena.pdf). Ljubljana: Geodetska uprava Republike Slovenije.

Kladnik, D. (2006). Tuja zemljepisna imena v slovenskem jeziku; razvojni vidiki in problematika njihove rabe. Doktorska disertacija. Ljubljana: Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Moje prvo čudovito raziskovanje sveta (1997). Računalniška zgoščanka. Ljubljana: DZS Multimedija.

Orožen, F. (1902). Zemljepisni atlas za ljudske šole s slovenskim učnim jezikom. Dunaj: Ed. Hölzel.

Pridobljeno 25. 5. 2006 s spletne strani: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_explorers

Priročni atlas sveta (2003). Barbara Zych (ur.). Ljubljana: Mladinska knjiga.

Radovan, D. (1995). Slovar toponimske terminologije. Jezikovni pregled in priredba slovenskih terminov V. Majdič. Ljubljana: Geodetska uprava Republike Slovenije.

Room, A. (2006). Placenames of the World – Origins and meanings of the Names for 6600 Natural Features, Countries, Capitals, Territories, Cities and Historic sites. Jefferson, London: Mc Farland&Company.

Slovenski pravopis 1 – pravila (1994). Tretja, pregledna izdaja. J. Toporišič (ur.). Ljubljana: DZS.

Slovenski pravopis (2001). Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti in Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Založba ZRC, ZRC SAZU.

Šolski atlas (1959). 8. izdaja. Z. Dugački, V. Bohinec (ur.). Zagreb: Učila.

The Times Atlas of World Exploration (1991). F. Fernández-Armesto (ur.). London: Times Books.

Veliki atlas sveta (1996). 2. izdaja. M. Orožen Adamič, D. Kladnik, J. Moder in D. Perko (ur.). Ljubljana: DZS.

Veliki atlas sveta (2005). Prenovljena izdaja. M. Hrvatin, D. Kladnik in D. Perko (ur.). Ljubljana: DZS.

Veliki atlas sveta (1972). J. Medved in B. Ingolič (ur.). Ljubljana: Mladinska knjiga.

Veliki družinski atlas sveta (1992). M. Orožen Adamič, D. Kladnik in J. Moder (ur.). Ljubljana: DZS.

Veliki splošni leksikon v osmih knjigah (1997–1998). M. Javornik (ur.). Ljubljana: DZS.

Veliki šolski atlas (1964). 13. izdaja. Z. Dugački, V. Bohinec (ur.). Zagreb: Učila.

Veliki šolski atlas (2003). M. Hrvatin, D. Kladnik in D. Perko (ur.). Tržič: Učila.

Zemljepisni atlas za srednje in njim sorodne šole (1991). L. Visintin, V. Bohinec (ur.). Novara: Istituto Geografico De Agostini.

Prispelo v objavo: 1. april 2007

Sprejeto: 2. julij 2007

dr. Drago Kladnik, prof. geogr. in zgod.

Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Gosposka 13, 1000 Ljubljana

E-pošta: drago.kladnik@zrc-sazu.si